

Warszawa, 30 listopada 2016 r.

Prof. UKSW dr hab. Elżbieta Karska

Katedra Ochrony Praw Człowieka i Prawa Międzynarodowego Humanitarnego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Recenzja rozprawy habilitacyjnej

Prawo dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej) w kontekście polskich zobowiązań międzynarodowych oraz dorobku naukowego dr Pawła Jarosa

1. Ocena osiągnięcia naukowego

Dr Paweł Jarosław Jaros przedstawił jako osiągnięcie naukowe monografię na temat: „*Prawo dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej) w kontekście polskich zobowiązań międzynarodowych*”, Warszawa 2015, s. 261.

Przedstawiona monografia jest interesującą próbą urzeczywistnienia jednego z najbardziej doniosłych praw dziecka, a mianowicie jego prawa do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej). Autor postawił sobie jako zadanie wykazanie istnienia takiego prawa i scharakteryzowanie go poprzez przedstawienie jego części składowych w ścisłych relacjach z innymi dziedzinami wiedzy. W związku z tym określił szereg celów o charakterze interdyscyplinarnym, a mianowicie: ustalenie pojęcia i elementów składowych prawa dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej), wykazanie potrzeby urzeczywistniania tego prawa jako gwarancji integralnego rozwoju osobowego i społecznego dziecka, dokonanie przeglądu i oceny wybranych koncepcji filozoficznych, analizę poglądów doktryny i orzecznictwa oraz przedstawienie ewolucji polskiego systemu prawa w kierunku pełnej realizacji ochrony prawa dziecka do rodziców w Polsce.

W kontekście międzynarodowym za trafne należy uznać założenie głównego odnoszenia się w pracy do systemów ochrony praw człowieka: Rady Europy i powszechnego choć, co należy zauważyć nie brak w niej istotnych odniesień do prawodawstwa Unii Europejskiej. Takie podejście jest uzasadnione charakterem działalności wymienionych organizacji międzynarodowych i stopniem zaangażowania w ochronę praw człowieka. Bez wątpienia Rada Europy i ONZ w o wiele większej skali niż UE zajmują się tą dziedziną.

Już na wstępie należy podnieść, że Autor przekonująco wykazał istnienie prawa dziecka do rodziców. W ramach uwag ogólnych należy zgodzić się z Autorem iż odpowiedzialność rodzicielską, należy potraktować jako korelat prawa dziecka do rodziców, a związki między tymi pojęciami są tak silne, że można ich używać zamiennie. Przedstawiona przez Autora ewolucja prawa polskiego silnie przemawia za postulowanym przez niego zastąpieniem koncepcji władzy rodzicielskiej, koncepcją odpowiedzialności rodzicielskiej. Przemawia za tym również podmiotowość dziecka w kontekście jego naturalnych praw, których jest nie tylko posiadaczem, ale i dysponentem. Widoczny jest w pracy realizm Autora, który omawiając przedstawiane prawo podkreśla pierwszoplanową rolę rodziców (a nie państwa, bądź jego instytucji) w życiu dziecka, którzy je ukierunkowują i pomagają w korzystaniu z tych praw. Autorska koncepcja odpowiedzialności rodzicielskiej wzmacnia spójność rodzinną i ukazuje dziecko nie tylko jako „przedmiot troski” rodziców, ale jako podmiot życia rodzinnego i społecznego wobec którego przyznane rodzicom obowiązki i prawa zawierają się w ponoszonej przez nich naturalnej odpowiedzialności.

W zakresie analizy wątków szczegółowych należy zwrócić uwagę, że już we „Wprowadzeniu” autor określił problemy badawcze i cele, które w kolejnych częściach pracy konsekwentnie realizuje. Niemniej jednak widocznych jest kilka mankamentów, o których trzeba wspomnieć. Autor ze znajomością rzeczy stwierdza, że w polskiej literaturze podjęty zostały nieliczne próby zdefiniowania „dobra dziecka” lecz nie przytacza ich wyczerpującego katalogu. Przykładem może być brak definicji tego pojęcia autorstwa Z. Radwańskiego w pracy pt. *„Pojecie i funkcja dobra*

dziecka w polskim prawie rodzinnym i opiekuńczym” (Studia cywilistyczne 1981, XXXI). Oczywiście egzemplifikacja dokonana przez dra P. Jarosa jest wystarczająca dla realizacji założonych celów pracy, jednak rozszerzenie katalogu definicji, tak ważnego dla prawa rodzinnego pojęcia byłoby o tyle zabiegiem celowym, że ukazało by pełniej skomplikowany charakter tego terminu i trudności jakie rodzi jego pojmowanie. W tym aspekcie jednak musi budzić uznanie wysiłek jaki podjął autor definiując samodzielnie „dobro dziecka”.

Spostrzeżenia dotyczące rozdziału pierwszego skupić należy na godności osobowej dziecka, którą Autor słusznie traktuje jako źródło jego praw. Ta podstawowa dla wszystkich systemów ochrony praw człowieka wartość, jest zbyt często lekceważona i mylona z godnością osobistą, co w przypadku dziecka może być źródłem wielu nieporozumień, a nawet nadużyć. Autor, w tej materii wykazując się dogłębną znajomością literatury ugruntował świadomość fundamentalnego znaczenia godności osobowej dziecka i jej niestopniowalności bez względu na etap rozwoju człowieka. Innym ważnym spostrzeżeniem dokonany przez Autora (zwłaszcza w kontekście głównego celu pracy) jest stwierdzenie, że mimo uchwalenia w 1989 r. Konwencji o prawach dziecka nie sformułowano pełnego katalogu praw dziecka, a katalog ten w wyniku m.in. działalności naukowej jest stale rozwijany.

W drugim rozdziale autor ugruntowuje prawo dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej) w obszarze filozofii. Wyjaśnia pojęcia odpowiedzialności jednostki i państwa. Przekonuje, wychodząc od archetypu odpowiedzialności, jakim jest relacja rodzic – dziecko do zerwania z dotychczasowym paradygmatem odpowiedzialności opartej na winie i do jej pogłębionego rozumienia przywiązującego wagę do cech, postaw i zadań człowieka odpowiedzialnego.

Trzeci rozdział dotyczący relacji rodzice - dzieci jest ważną częścią pracy. Skupia się w niej Autor na istocie życia rodzinnego, wyjaśniając związki między członkami rodziny jak i samo pojmowanie rodziny. Określa w nim takie pojęcia jak „matka”, „ojciec” „małżeństwo” Słusznie wywodzi, że polskie prawo w tych aspektach jest zgodne z przyjętymi przez Polskę zobowiązaniami międzynarodowymi i orzecznictwem ETPCz. Wykazuje się przy tym szeroką znajomością najnowszych rozwiązań przyjętych w tym zakresie zwłaszcza w państwach zachodnioeuropejskich,

jednak wyraźnie optuje za wizją małżeństwa opartego na związku kobiety i mężczyzny. W dalszej części przez pryzmat rozwiązań przyjętych w prawie polskim i prawie międzynarodowym dokonuje porównania koncepcji władzy rodzicielskiej i odpowiedzialności rodzicielskiej. Trafnie wywodzi, że koncepcja władzy rodzicielskiej w odniesieniu do dokumentów międzynarodowych staje się koncepcją przestarzałą i nie odpowiada już współczesnym stosunkom międzyludzkim. Koncepcja władzy rodzicielskiej kojarzy się raczej z traktowaniem dziecka jako własności, panowaniem nad dzieckiem, a mniej z narzędziami (obowiązkami i prawami) do wypełniania zadań, jakie są związane z odpowiedzialnością (rozumianą jako zadanie i postawa) rodziców. Nie dezawuuując wywodów Autora odczuwalny jest pewien niedosyt związany z rozwinięciem wątków dotyczących zagadnienia adopcji dziecka przez pary homoseksualne lub pozostawania dziecka w rodzinie w której jeden z rodziców dokonał zmiany płci. Wydaje się, że szersze naświetlenie tych aspektów (choć nie należą one do głównego nurtu pracy) ukazałoby bliżej peryferyjne zagadnienia głównego wątku.

W rozdziale IV i V Autor dokonuje analizy prawa dziecka do rodziców przez pryzmat rozwiązań przyjętych w systemie Konwencji o prawach dziecka i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Przedstawia w nich przedmiotowy i podmiotowy zakres prawa dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej). W rozdziałach tych udowadnia, że „...*Konwencja, uznając prawo dziecka do rodziców, tym samym uznaje prawo dziecka do odpowiedzialności rodzicielskiej. Natomiast po stronie państwa zauważa istnienie obowiązku wobec każdego dziecka do zapewnienia takich... relacji dziecka z rodzicami.*”(strona 123). Uzasadnione też jest twierdzenie, że prawo dziecka do rodziców ma charakter pierwotny wobec wcześniej wywiedzionego z Konwencji o prawach dziecka - prawa dziecka do wychowania w rodzinie. Przytaczając kilkadziesiąt orzeczeń ETPCz, Autor zasadnie przekonuje, że „Zakres przedmiotowy i podmiotowy odpowiedzialności rodzicielskiej, jej korelacyjność z prawem dziecka do rodziców i relacji do państwa jako podmiotu, na którym ciąży obowiązeki (pozytywne i negatywne) związane z realizacją przyjętych

zobowiązań międzynarodowych, Trybunał widzi w podobny sposób, jak ujęte jest to w Konwencji o prawach dziecka.”(strona 157).

Z krytycznego wobec tej części pracy punktu widzenia wypada wskazać, że Autor skupiając się na kwestiach zasadniczych zbyt wąsko odnosi się do takich zagadnień jak realizacja omawianego prawa dziecka w rodzinach adopcyjnych, ustalenie pochodzenia dziecka czy ewentualne relacje ze związkami partnerskimi osób tej samej płci. Bez wątpienia jednak dr P. Jaros owe wątki dostrzega i je w swojej pracy sygnalizuje, a niektóre z nich opisuje szerzej np. gdy dostrzega konieczność zdefiniowania pojęcia rodziny w systemie prawa polskiego (strona 91) i gdy przedstawia projekt takiej definicji sformułowanej przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Rodzinnego przy Rzeczniku Praw Dziecka (strona 94) a w innych częściach pracy, gdy optuje za wprowadzeniem instytucji unieważnienia adopcji (strona 204 i 209) lub omawia zmiany dotyczące ustalania pochodzenia dziecka (strona 198 – 199). Wydaje się, że taka konstrukcja pracy wynika z przyjętego przez autora założenia skoncentrowania się na przedstawionym we „Wprowadzeniu” celu głównym i wskazanych tam problemach badawczych, zaś wymienione wątki, których niedosyt jest odczuwalny, świadomie pominął z uwagi na zakres objętościowy pracy. W takim przypadku należałoby zachęcić Autora do ich rozwinięcia w następnych publikacjach, co przyczyniłoby się do rozszerzenia przedstawionych przez niego koncepcji również na peryferyjne z punktu widzenia pracy zagadnienia.

W rozdziale VI, którego przedmiotem jest ewolucja prawa polskiego w kierunku odpowiedzialności rodzicielskiej, autor przedstawił sposób jej przebiegu oraz wpływ zobowiązań międzynarodowych i działań Rzecznika Praw Dziecka na urzeczywistnianie prawa dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej). Ważny wywód dotyczy zmian wywołanych procesem implementacji Konwencji o prawach dziecka i orzeczeń ETPC. Zestawia on i obrazuje aktywności legislacyjne będące bezpośrednim następstwem transpozycji postanowień Konwencji do prawa polskiego, jak i skutkiem aktywności kontrolnych Komitetu Praw Dziecka wobec państw – stron konwencji, a dalej Rzecznika Praw Dziecka. W części dotyczącej EKPC, wskazuje na rolę/miejsce EKPC w polskim porządku prawnym, czego wyrazem są również, indywidualne dochodzenia poszanowania prawa dziecka do

rodziców przed Trybunałem Strasburskim, jak i systemowe następstwa wyrażane nie tylko aktem zmiany regulacji prawnych, lecz również dostosowania struktur i wiedzy władzy publicznej do spełnienia wymagań prawa międzynarodowego.

W „Zakończeniu” autor podsumowuje pracę i przedstawia wnioski, w tym postulaty *de lege ferenda*. Najciekawszym fragmentem są *Reguły kierunkowe odpowiedzialności rodzicielskiej dla prawa polskiego* – autorstwa dr Pawła J. Jarosa. Należy ocenić, że stanowią one spójny logicznie dokument, który po pewnym uszlachetnieniu mógłby odegrać znaczącą rolę w przebudowie polskiego prawa rodzinnego. Należałoby jednak wcześniej dokonać ujednolicenia redakcyjnego co do oznaczenia kolejnych przepisów oraz zastanowić się nad użytym sformułowaniem „związek partnerski”. Wydaje się, że dla spójności myśli, przedstawionej przez dr Pawła J. Jarosa lepsze byłoby posługiwanie się zwrotem „związek nieformalny kobiety i mężczyzny”. Uniknięto by wówczas niepotrzebnych skojarzeń z nazewnictwem dominującym w państwach Europy zachodniej które dotyczy związków jednorodnych płciowo.

W zakresie uwag szczegółowych trzeba też wskazać pewne mankamenty stylu pisania Autora. Wykazuje On bowiem tendencje do powtarzania myśli, jak chociażby ta o przyjęciu Afrykańskiej Karty praw i dobrobytu dziecka poprzez zainspirowanie Konwencja o prawach dziecka. Identyczne sformułowania zawarte są na stronie 49 i 61, choć do rozważań tam przedstawionych nie wnoszą niczego nowego. Podobne jak wyżej powtórzenia odnajdziemy na stronie 150 oraz 152, gdzie Autor powołuje te same orzeczenia, umieszczając sygnaturę raz w treści, a innym razem w przypisie. Jednak nie zawarł w żadnej z tych części pracy teoretycznego nowego komentarza, który uzasadniałby powtórne powołanie tego samego orzeczenia. Czasami też Autor powołuje dość ogólnikowo akty prawa pochodnego, nie opatrując ich komentarzem, a jedynie przypisem (patrz strona 60 oraz 118). W tym względzie rozprawa habilitacyjna wymaga wykazania związku prawnego takich aktów z prawem pierwotnym, a szczególnie konwencją. Tym bardziej że omawiane zagadnienie odpowiedzialności rodzicielskiej mogłoby zostać pogłębione w jego materialnym aspekcie.

Pewne zastrzeżenia co do szczegółowości i specyfiki rozważań budzi także kwestia odpowiedzialności międzynarodowej i próba jej interpretacji w odniesieniu do

odpowiedzialności rodzicielskiej. Rozważania Autora są dość uniwersalne i zgodne z obowiązującym stanem prawa międzynarodowego. Specyfika jednak odpowiedzialności międzynarodowej, charakterystycznej dla podmiotów pierwotnych tj. państw, w wielu szczegółowych aspektach jest odmienna z racji natury prawnej i nie daje się w prosty sposób zastosować do odpowiedzialności indywidulanej jednostki. Kwestia tak zasad odpowiedzialności jak i sposobów jej dochodzenia czy uznania wymaga szczegółowych odrębnych rozważań, być może jako problem odrębnej monografii.

Podsumowując tę część recenzji należy przedstawić ocenę pozytywną. Bez wątpienia monografia jest wynikiem pogłębionych badań naukowych, znakomitej orientacji zarówno w problemach teoretycznych i to nie tylko prawa ochrony praw człowieka, ale także polskiego prawa rodzinnego, filozofii, pedagogiki, psychologii i socjologii. Widoczna jest umiejętność osadzania analizowanych zagadnień w problematyce ogólnie rozumianego prawa międzynarodowego publicznego i subsumcji jego norm do krajowego porządku prawnego. Lektura monografii potwierdza również znajomość praktyki orzeczniczej. Zakreślony we „Wprowadzeniu” cel rozprawy odzwierciedlono w jej układzie. Konstrukcja dysertacji jest logicznie zwarta o jasnym, wyraźnym przekazie, co nadaje pracy czytelność i komunikatywność. Należy wyrazić generalną opinię, że Autor zasadnie unikał tematów pośrednio łączących się z przewodnim wątkiem pracy, skupiając się na obszarze ściśle związanym z tytułem.

Nie ulega zatem wątpliwości, że monografia dra Pawła J. Jarosa pt. *Prawo dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej) w kontekście polskich zobowiązań międzynarodowych* stanowi osiągnięcie naukowe spełniające kryteria stawiane rozprawom habilitacyjnym oraz wnoszące wkład w rozwój dyscypliny naukowej.

2. Ocena pozostałych osiągnięć i aktywności naukowej oraz zawodowej

Dr Paweł J. Jaros w wielu aspektach wykazał istotną aktywność naukową; publikując wyniki swoich badań w monografiach i artykułach, tłumacząc i redagując

zbiory dokumentów międzynarodowych i Komentarzy Ogólnych Komitetów Traktatowych ONZ, propagując polskie osiągnięcia naukowe na uniwersytetach w Polsce a także m.in. w Belgii, Chinach, Francji i Ukrainie oraz licznych konferencjach krajowych i międzynarodowych. Sporządzał ekspertyzy i zajmował się działalnością doradczą w ramach współpracy z polskim Parlamentem, Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, Rzecznikiem Praw Dziecka, a także w grupach roboczych ONZ i Rady Europy. Nadal aktywnie jako wiceprzewodniczący pracuje w Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego przy Rzeczniku Praw Dziecka.

Na dorobek naukowy dr Pawła Jarosa składa się: autorstwo drugiej monografii: *Rzecznik Praw Dziecka w Polsce. Ukształtowanie Rzecznika Praw Dziecka w Polsce jako organu państwowego*, Warszawa 2013 oraz redakcja trzeciej - *An International Perspective on Children's Rights and Pedagogy. A Selection of Lectures Presented During The Korczak Seminars Organized By Polish Mission Abroad in 2012*. Warsaw 2013, w której to zamieścił komentarz wstępny (*Editorial comments*), referat (*Legacy of Janusz Korczak*) oraz uwagi końcowe (*Conclusion*). Praca ta została opublikowana w języku angielskim i chińskim. Ponadto autorstwo zbioru *Prawa dziecka. Dokumenty Rady Europy*, Warszawa 2012 i *Komentarza do ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka*, Warszawa 2013, a także współautorstwo zbioru *Prawa dziecka. Dokumenty ONZ*, Warszawa 2015. Do jego dorobku naukowego zalicza się też 17 artykułów naukowych, z czego 5 zostało opublikowanych w językach obcych: 3 w języku angielskim, jeden w chińskim, jeden w ukraińskim oraz jedną ekspertyzę w języku gruzińskim opublikowanych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, a także 7 artykułów przed uzyskaniem tego stopnia.

1. Prezentowany przez dr Pawła J. Jarosa dorobek naukowy wskazuje, że głównym polem jego zainteresowań pozostaje dziedzina ochrony praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem praw dziecka. Zaznaczyć należy, że jednak, nie jest to jego jedyny obszar zainteresowań naukowych. Kilka publikacji zostało

poświęconych zagadnieniom ochrony praw dziecka w ramach prawa międzynarodowego humanitarnego. Tytułem przykładu można wskazać na artykuły: *Prawa dzieci w konfliktach zbrojnych*, [w:] T. Jasudowicz, M. Balcerzak, J. Kapelańska – Pręgowska (red.), *Współczesne problemy praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego. Materiały I Warszawsko Toruńskiego Kolokwium Praw Człowieka i Międzynarodowego Prawa Humanitarnego*, Toruń 2009, *Wpływ orzecznictwa międzynarodowych trybunałów karnych na zakres ochrony praw dziecka w konfliktach zbrojnych*, [w:] c. Mik, K. Gałka (red.), *Między wykładnią a tworzeniem prawa. Refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i międzynarodowych trybunałów karnych*, Toruń 2011 oraz *Ochrona praw dziecka w konfliktach zbrojnych, a III Protokół fakultatywy do konwencji o prawach dziecka*, [w:] E. Karska (red.) *Prawa dziecka w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2013. Takie zestawienie problematyki wymagało od Autora zgłębienia zagadnień z obszaru międzynarodowego prawa humanitarnego, orzecznictwa międzynarodowych trybunałów karnych, zasad i rozwiązań szczegółowych obowiązujących w tej dziedzinie. Lektura wymienionych artykułów pozwala stwierdzić iż ich Autor zgłębił ową wiedzę i wzbogacił swoimi przemyśleniami również tę dziedzinę nauki.

Ponadto zwraca uwagę artykuł poświęcony zagadnieniom pomocy humanitarnej pt. *Pomoc humanitarna a zewnętrzne stosunki gospodarcze Unii Europejskiej*, [w:] C. Mik, Ł. Kułaga (red.), *Zewnętrzne stosunki gospodarcze Unii Europejskiej. Prace seminarium doktorsko – habilitacyjnego przy Katedrze Prawa Międzynarodowego i Europejskiego Uniwersytetu kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*, Toruń 2010. Ten obszar zainteresowania habilitanta jest w następnym okresie pogłębiany w ramach jego pracy dydaktycznej, cyklem wykładów na temat prawa instytucjonalnego Unii Europejskiej w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

2. Pomimo, że głównym obszarem zainteresowań Habilitanta pozostaje dziedzina ochrony praw dziecka, to widoczna jest wielowątkowość prowadzonych przez niego badań, którą łączy z interdyscyplinarnym podejściem odwołując się do wiedzy z

zakresu szeroko rozumianego polskiego prawa konstytucyjnego, karnego i rodzinnego oraz pedagogiki, socjologii i filozofii.

Dobitnie ukazują to jego dwie monografie poświęcone Rzecznikowi Praw Dziecka (poza wyżej wymienioną także *Rzecznik Praw Dziecka. Ustawodawstwo i praktyka*, Warszawa 2006) oraz *Komentarz do ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka*, Warszawa 2013, a także min: *Wpływ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na systemową ochronę praw dziecka w Polsce* [w:] E. Karska (red.) *Prawa dziecka w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2013. Aspekty prawa karnego i rodzinnego silnie obecne są w jego artykułach poświęconych problematyce ochrony życia dzieci poczętych i ochrony dzieci przed seksualnym wykorzystaniem, m.in w.: *Prawne aspekty ochrony dziecka przed urodzeniem*, [w:] B. Chazan, W. Simon (red.), *Aborcja. Przyczyny, następstwa, terapia*. Wrocław 2009 oraz *Ochrona dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem – nowa konwencja Rady Europy*, [w:] „Kwartalnik Prawa Publicznego”, Warszawa 2007, czy *Prawa dziecka pozbawionego wolności. Komentarz do art. 37 konwencji o prawach dziecka – w oparciu o Komentarz Ogólny Komitetu Praw dziecka nr 10/2007/ - prawa dzieci w systemie sprawiedliwości dla nieletnich*, [w:] S.L. Stadniczeńko (red.), *Konwencja o Prawach Dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Warszawa 2015. Natomiast zagadnienia prawa rodzinnego, choć widoczne w innych publikacjach, uwypuklone zostały w artykułach dotyczących przysposobienia: *Pozycja dziecka w postępowaniu o przysposobienie* [w:] „Rodzina i Prawo. Kwartalnik sędziów rodzinnych”, 2008, nr 7-8, a później w języku angielskim *The view of Ombudsmen for children from the perspective of the Polish, European and international law. Foreign Adoption* [w:] *Adoption: Cross-border legal issues. Workshop 1 December 2015*, European Parliament – Bruksela 2015.

Z kolei zainteresowanie filozofią i pedagogiką zostało uwidocznione w artykule *Legacy of Janusz Korczak* zamieszczonym w redagowanej przez autora monografii pt. *International Perspective on Children's Rights and Pedagogy. A Selection of Lectures Presented During The Korczak Seminars Organized By Polish Mission Abroad in 2012. Warsaw 2013.*, która opublikowana została także w języku chińskim.

3. Omawiając dorobek dr Pawła Jarosława Jarosa należy również zwrócić uwagę na jego dzieła propagujące osiągnięcia polskiej nauki. Warto wskazać na wydaną w języku ukraińskim pracę pt. *ЗАХИСТ ПРАВ ДІТИНИ - ВКЛАД ПОЛЬЩІ. МІЖНАРОДНА ТА ПОЛЬСЬКА ПЕРСПЕКТИВА* [w:] *"ВІСНИК" Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна No 1077. Серія "ПРАВО". Випуск No 15, 2013 рік*. Oraz w języku polskim *Rola Polski w kształtowaniu standardów ochrony praw dziecka* [w:] R. Gawrych, A. Solak, T. F. Wardzała (red.), *Interdyscyplinarność w wychowaniu. Inspiracje Korczakowskie*, Gdańsk 2014. Trzeba też podkreślić, że wysiłek popularyzatorski łączony przez autora z jego pracą naukową był widoczny w dziesiątkach konferencji międzynarodowych i krajowych oraz seminariów naukowych, w których uczestniczył.
4. Podkreślenia wymaga, że dr Paweł J. Jaros w korzystny dla polskiej nauki sposób łączy swoją aktywność naukową z działalnością w innych obszarach życia społecznego. W wielości jego przedsięwzięć w tym zakresie należy zauważyć jego udział w opracowaniu Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych z 2007 r. oraz III Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień z 2011 r., zaś na niwie krajowej znaczący wpływ na kolejne nowelizacje ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka dokonane w kierunku wzmocnienia uprawnień tego organu oraz nowelizacje Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, dotyczące m.in. art. 58 i 107, łączące się z wprowadzeniem do tego aktu prawnego pojęcia *prawa dziecka do obojga rodziców*. Proponowane przez niego rozwiązania w skuteczny sposób wprowadziły do praktyki życia społecznego zdobycze nauki prawa międzynarodowego ochrony praw człowieka.

Wzmiankę o tym zakresie działalności należy uzupełnić o informację o bogatej działalności eksperckiej Habilitanta, który na bieżąco współpracuje m.in. z Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej i Rzecznikiem Praw Dziecka. W tym kontekście przypomnieć należy opracowaną dla rządu gruzińskiego ekspertyzę dotyczącą wzmocnienia ochrony praw dzieci niepełnosprawnych w tym państwie oraz

udział w obronach sprawozdań z wykonania przez Polskę Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (2010), Konwencji o prawach dziecka (2015), Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych (2016).

Wartą wzmianki jest też umiejętność łączenia przez Habilitanta jego bogatej aktywności z pracą dydaktyczną i popularyzatorską. Przykładem może być tu jego promotorstwo i recenzowanie prac licencjackich i magisterskich oraz udział w jury Finału Ogólnopolskiej Olimpiady Wiedzy o Prawach Człowieka we współpracy z Wydziałem Prawa i Administracji UMK w Toruniu i w Komisji Konkursowej w corocznych Ogólnopolskich Konkursach na najlepszą pracę magisterską i doktorską ogłaszanych przez Rzecznika Praw Dziecka.

Konkluzje

Mając na uwadze wyżej przedstawione oceny zarówno rozprawy habilitacyjnej jak i pozostałej działalności naukowej i popularyzatorskiej, stwierdzam, że dr Paweł J. Jaros spełnił warunki określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1852 z późn. zm.) i wnioskuję o dopuszczenie Go do kolejnego etapu postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa.

